

Виховний захід

«Реформація та її вплив на розвиток людства»

Тема: «Реформація та її вплив на розвиток людства»

Форма: урок, круглий стіл, учнівська конференція тощо.

Мета:

- З'ясувати сутність Реформації, причини її виникнення.
- Охарактеризувати основоположників Реформації, проаналізувати їхні ідеї.
- Встановити причинно-наслідкові зв'язки між духовними та політичними, соціально-економічними змінами в суспільстві на прикладі фактів про Реформацію.
- Навчати учнів висловлювати власну позицію щодо реформаційних ідей в контексті змін українського суспільства.
- Сприяти вихованню громадянської, соціальної та життєвої компетентностей учнів.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, історія України, етика, релігієзнавство тощо.

Поняття: Реформація, Контрреформація, протестантизм, індульгенція, схоластика.

Клас: 9-11 класи

Забезпечення: презентація Power Point «Видатні діячі Реформації», художні фільми «Лютер» (2003 р.), «Лютер — его жизненный путь и наследие» (2005 р.), «Сельма» (2014 р.).

Література

1. Алістер Мак-Грат. Інтелектуальні витoki європейської Реформації / Пер. з англ. Миколи Климчука і Тараса Цимбала. — К.: «Ніка-Центр», 2008. — 344 с.
2. Вебер Макс. Протестантська етика і дух капіталізму / Пер. з нім. О. Погорілого. — К.: Основи, 1994. — 261 с.
3. Кенеді Д. Джеймс, Ньюком Джері. Коли б не Ісус. Як християнство змінило світ на кращий. — Сімфереполь: ДІАЙПІ. — 296 с.
4. Мартін Лютер. 100 человек, которые изменили ход истории» Ежедневное издание. — М: ООО «Де Агостини». Выпуск №56, 2009 — 31 с.
5. Реформація в Україні — матеріал на сайті «Культура України».

План виховного заходу

«Реформація та її вплив на розвиток людства»

Вступ.

1. Реформація та передумови її виникнення.
2. Початок Реформації в Німеччині:
 - а) Мартін Лютер, його життя та реформаторська діяльність;
 - б) етапи Реформації.
3. Контрреформація.
4. Підсумки Реформації. Як Реформація змінила світ.
5. Вплив Реформації на Україну.

Вступ

У 2017 році весь світ відзначатиме 500-ту річницю Реформації. Важливість цієї історичної події підкреслює масштаб святкування, яке відбуватиметься не лише в Німеччині, де почався реформаційний рух, але й в інших країнах Європи, Північної та Південної Америки, Азії та Тихоокеанського регіону, та навіть Африки. На державному рівні 500-річчя Реформації святкуватимуть і в Україні.

Сьогодні ми вільно користуємося благами цивілізації: досягненнями науки і культури, медициною, освітою, маємо соціальний захист та право. Але не завжди так було, і не всюди так є. Звідки в нас це?

- ***Соціальний захист та медицина***

Чому культуру милосердя, співчуття та благодійності заснували послідовники вчення Ісуса Христа? Як християни ввели у практику поняття «хрещені батьки» та доглядали дітей-сиріт, а згодом відкрили перш дитячі притулки? Чому співчуття віруючих людей до хворих та страждаючих спричинило виникнення як першого госпіталю, так і організації «Червоного хреста»?

- ***Правозахист***

Як християнське розуміння цінності людського життя лягло в основу сучасного правосуддя та морального кодексу? Чому завдяки християнам поняття рабства та торгівлі людьми стали неприйнятними у суспільстві?

- ***Наука***

Чому наука не зародилася в Індії, Африці, Китаї, арабському світі, не мала подальшого розквіту в Стародавній Греції? Як класична наука розвинулася саме у Європі в часи Реформації з її християнським розумінням Бога?

- ***Освіта та писемність***

Як саме християни принесли в цей світ розуміння, що освіта повинна бути доступною кожному, незалежно від статі, достатку та соціального статусу? Чому перші школи та університети були засновані в ім'я Ісуса Христа, а християнські місіонери-просвітителі пішли до різних народів? Як пов'язані просвітительство, виникнення кирилиці та переклад Біблії більше ніж на 1200 різних мов світу? Чому саме християнство посприяло розквіту літератури та дало форму літературній мові?

- ***Економіка***

Чому розвинуті країни свого часу застосували біблійні принципи у трудовій етиці? Як інші країни почали розвиватися, перейнявши економічні моделі попередніх?

- ***Культура і мистецтво***

Чому сучасні ноти є винаходом християн? Як відомі музичні, художні та літературні шедеври світових класиків писались «в ім'я Бога»?

Якби можна було витягнути, як магнітом, з історії всі події, пов'язані із ім'ям Ісуса Христа та подіями Реформації, то що б залишилося? Чи можемо ми втратити ці надбання? Які наші перспективи?

Як колись було сказано: «Щоб сміливо йти в майбутнє, треба знати минуле». Пропонуємо ознайомитися з витоками Реформації та її впливом на хід історії всього людства.

1. Реформація та передумови її виникнення

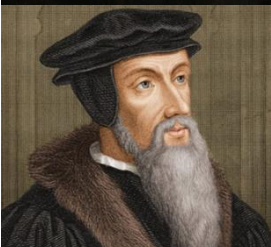
У широкому сенсі слова реформація — це відновлення, перетворення або перебудова, поновлення або повернення колишнього кращого стану (інституції, суспільства, держави).

Реформація (від лат. *reformatio* — перетворення, виправлення) — католицький церковно-релігійний, духовно-суспільний та політичний рух оновлення в країнах Західної та Центральної Європи у XVI столітті, спрямований на повернення до біблійних першоджерел християнства, який набув форми релігійної боротьби проти католицької церкви і папської влади.

Реформацію пов'язують з іменами Мартіна Лютера, Жана Кальвіна та Ульріха Цвінглі, її ще називають протестантською, лютеранською або євангелічною.

Мартін Лютер (1483-1546) — католицький священик, ініціатор руху в Церкві, пізніше названого Реформацією

Жан Кальвін (1509-1564) — французький протестантський проповідник, засновник кальвінізму

Ульріх Цвінглі (1484-1531) — діяч Реформації у Швейцарії, теолог, протестантський пастор

Передумовою до Реформації була криза папства у XIV-XV ст. Рух із церковного поступово переростав у суспільний через невтілені надії на церковну реформу після рішень Константського собору 1414-1418 років (папа Мартін V) і особливо — Базельсько-Флорентійського собору 1431-1449 років (папа Євгеній IV), а також віденського конкордату 1448 року щодо Німеччини між римсько-німецьким кайзером Фрідріхом III і папою Миколаєм V.

Протягом усього Середньовіччя церква відігравала визначальну роль у житті суспільства, ідеально вписуючись в панівний на Заході феодальний лад. Як великий феодал католицька церква в різних державах Європи володіла до 1/3 обсягу всієї оброблюваної землі, на якій використовувала працю кріпаків, застосовуючи ті ж методи й прийоми, що й світські феодали. Монархи Європи, у свою чергу, йшли на будь-які витрати, щоб отримати від кліриків вищу санкцію на своє панування.

У Німеччині католицька церква з її нескінченними поборами і здирництвом викликала загальну ненависть, а численні зловживання та непристойна поведінка священиків цю ненависть посилювала, адже їхні настанови для

простих людей, пов'язані з невибагливістю та утриманням від розкоші, йшли в розріз з їхнім власним життям. Не останню роль відіграла також торгівля індульгенціями, безсоромний продаж яких викликав обурення усіх верств населення, в тому числі й щирих вірян.

Безпосереднім початком Реформації вважають розповсюдження Мартіном Лютером листів, в яких він доводив, що спасіння та Божя милість досягаються завдяки вірі, а не сповіді в гріхах. Загальним суспільним поштовхом стала публікація латинською 25 жовтня 1517 року в місті Віттенберзі 95 тез, в яких йшлося про гріх та кару, і особливо критикувалась торгівля індульгенціями.

Відтак, ініційований Мартіном Лютером, церковно-релігійний рух спричинив розрив єдності західноєвропейської церкви — появу національних церковних спільнот та виникнення нової теології — протестантизму.

Предтечі (попередники) Європейської Реформації — Джон Вікліф та Ян Гус

Економічний тиск, помножений на утиски національних інтересів, викликав ще в XIV столітті в Англії протест проти Папи Римського. Виразником невдоволення мас тоді став Джон Вікліф, професор Оксфордського університету, що проголосив необхідність знищення всієї папської системи і секуляризації монастирсько-церковної землі.

У 1379 році він зазіхнув на авторитет Папи Римського, висловивши у своїх творах ідею про те, що Христос, а не Папа Римський є главою церкви. Він стверджував, що саме Біблія, а не церква є єдиним авторитетом вірянина, і що церкву треба будувати за образом Нового Завіту.

Щоб підкріпити свої погляди, Вікліф зробив Біблію доступною людям їхньою рідною мовою. Хоча погляди Вікліфа були засуджені в Лондоні й у Римі, його вчення про рівність у церкві було застосоване до економічного життя селянами і сприяло селянському повстанню 1381 року.

Джон Вікліф (1330-1384) англійський теолог, професор Оксфордського університету, перекладач Біблії англійською мовою, предтеча Європейської Реформації

Студенти з Чехії, що навчалися в Англії, перейняли його вчення й привезли до себе на батьківщину, де воно стало підґрунтям для ідей Яна Гуса. Чехія тоді переживала засилля німецького духовенства, яке прагнуло придбати ділянки на Куттенберзьких копальнях. Ян Гус, пастор Віфлеємської каплиці, що навчався в Празькому університеті, пізніше став його ректором, був обізнаний з творами Вікліфа.

Проповіді Гуса припали на час підйому чеської національної свідомості, виступів проти влади Священної Римської імперії в Чехії. Гус пропонував реформу церкви в Чехії, подібну до тієї, яку проголошував Вікліф. Прагнучи спинити народне невдоволення, імператор Сигізмунд I і Папа Римський Мартін V ініціювали церковний собор у Констанці, на якому Ян Гус був проголошений єретиком і спалений на багатті.

Ян Гус (1369-1415) — чеський релігійний мислитель, філософ, реформатор, національний герой, ректор Празького

університету

2. Початок Реформації в Німеччині

Головним центром Реформації стала Німеччина.

- *Німеччина — складова частина Священної Римської імперії, що являла собою нестійке об'єднання міст, князівств і земель.*
- *Панівне становище католицької церкви.*
- *Гальмування на початку XVI ст. середньовічним світоглядом розвитку господарського життя, торгівлі і підприємництва.*
- *Велика залежність селян від феодалів*

У Німеччині, яка на початок XVI століття все ще залишалася політично роздробленою, невдоволення церквою поділяли практично всі стани: селян розоряли церковні побори, продукція ремісників не могла конкурувати з продукцією монастирів, яка не оподатковувалася, церква розширювала свої земельні володіння в містах, погрожуючи перетворити городян у довічних боржників. Все це, а також величезні суми грошей, які Ватикан вивозив з Німеччини, і моральний занепад духовенства, послужило приводом до виступу Мартіна Лютера, який 31 жовтня 1517 року прибив до дверей Віттенберзької Замкової церкви свої «95 тез».

Відтак, до причин виникнення Реформації належать: жорстокі побори на користь католицької церкви, продаж індульгенцій, недотримання релігійних заповідей в житті священства.

Доктор богослов'я, католицький священник Марітн Лютер відкрито виступав проти продажу індульгенцій і влади Папи над відпущенням гріхів. У своєму вченні він проголошував, що церква і духовенство не є посередниками між людиною і Богом. Він оголосив помилковими претензії папської церкви на те, що вона може давати людям за допомогою таїнства «відпущення гріхів», «порятунок душі» шляхом особливих повноважень від Бога, якими вона нібито наділена.

Основне положення, яке висунув Мартін Лютер, наголошувало, що людина досягає «спасіння душі» (або «виправдання») не через церкву та її обряди, а за допомогою віри, дарованої їй безпосередньо Богом. Також Лютер спростував

авторитет Святого Переказу, тобто постанов католицької церкви і папських декретів, відводячи роль єдиного джерела релігійної істини Святому Письму.

10 грудня 1520 року Лютер публічно спалив Папську буллу, в якій засуджувалися його погляди. Тут у справу втрутилася світська влада. Новообраний імператор Священної Римської імперії Карл V викликав Лютера на імперський сейм у Вормсі з метою переконати його відмовитися від своїх поглядів, але той не відмовився від своїх переконань. Лютер був оголошений поза законом на території Священної Римської імперії.

Пізніше Лютер зайнявся перекладом спершу Нового Завіту, а потім і всієї Біблії німецькою мовою.

Виступ Лютера у Німеччині на Вормському рейхстазі сколихнув широкі народні маси, які виходячи зі своїх станових інтересів по-різному трактували вчення Лютера.

За відсутності Мартіна в місті Віттенберзі розгорнувся бюргерський рух, на чолі якого стали Андреас Карлштадт і Габріель Цвіллінг. Учасники цього руху вимагали негайних радикальних перетворень, зокрема засуджували католицькі меси, схвалювали ліквідацію чернечих обітниць і вихід ченців з монастирів, часто при цьому висловлюючи своє невдоволення у формі погромів католицьких храмів. На протигагу заколоту Цвіллінга і Карлштадта, Лютер запропонував ідею «духовного заколоту» (мирного шляху Реформації), яка не отримала широкої підтримки серед населення.

Однак слідом за рухом радикального бюргерського угруповання, що супроводжувався стихійними виступами народних мас, у країні відбувся виступ імперського лицарства. Дуже швидко лицарське повстання було придушене, але воно показало, що прагнення Лютера здійснити Реформацію мирним шляхом вже не здійсняться. Доказом цього стала Селянська війна на чолі з Томасом Мюнцером.

«Правила життя Мартіна Лютера»

Про життя

- Найбільш злободенне життєве питання звучить так: а що ви робите для інших?
- Жити потрібно так, як ніби Ісус помер за нас вчора, воскрес сьогодні і прийде завтра! У мене в календарі два дні: сьогодні і Той день.
- Жити відкрито серед людей — краща доля. Христос так жив і діяв — відкрито і явно — тут, на землі, серед людей, і Він сказав Своїм учням жити так само.

Про молитву

- Дозвольте Богу бути Богом. Молитва — це відгомін свободи і самодостатності Бога в серці безпорадної людини.
- Якщо ти зможеш молитися з тією ж пристрасстю, з якою собака дивиться на м'ясо на столі, значить, ти християнин.
- Це добра справа — дозволити молитві бути першим діянням з ранку і останнім у нічний час. Зазвичай я молюся дві години в день, але коли у мене немає часу, молюся три години.

Про сім'ю

- Одружитися легко. Але ставитися до дружини з любов'ю набагато важче, оскільки єднання плоті тут недостатньо. У шлюбі необхідна єдність смаків і характерів. І ця єдність не досягається за одну ніч.
- У домашніх справах я поступаюся Каті (Катаріна фон Бора, дружина). У всьому іншому мене веде Святий Дух.
- Весілля принесло б задоволення Отцю (Небесному), розлютило б папу (римського), змусило б ангелів сміятися, а чортів ридати. Богу подобається творити чудеса і дурачити цей світ. Вам потрібно приїхати на це весілля.

Про диявола

- Сатана — це мавпа Божа, яка Його у всьому наслідує.
- Ніколи не сперечайся з дияволом. Чому? Тому що у нього п'ять тисяч років досвіду, і він переможе тебе! Найкраще — цитувати Писання!
- Всі печалі від диявола, бо у нього держава смерті. Тому печаль в наших відносинах з Богом — це, безумовно, робота диявола.

Про музику

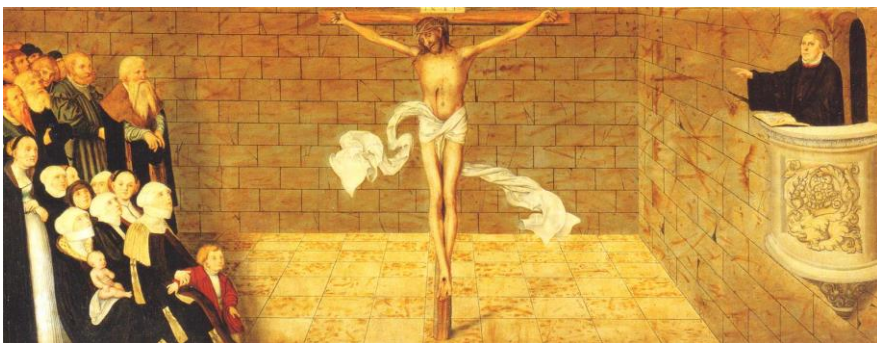
- Музика — найкраща втіха для засмученої людини. Один з прекрасних і кращих дарів Божих — музика, що служить для того, щоб проганяти спокусу і погані думки.
- Я з радістю хотів би побачити всі види мистецтва, особливо музику, в служінні Тому, Хто створив їх і дав людині.
- Добре заспівати — це подвійно помолитися. Диявол панічно боїться співаючого християнина.

Про праведність

- Господь Ісус, Ти — моя праведність, а я — Твій гріх.
- Ти забрав все те, що було моїм — мої гріхи, і дав мені все те, що є в Тебе — мир і вічне життя!
- Через віру мої гріхи зникають. Вони віддані Христу. Він взяв мої гріхи на Себе. Він прибав мої гріхи до хреста. На Голгофі відбулася неймовірна заміна — Христос був покараний на моєму місці. Бог покарав Христа так, як ніби я був розп'ятий там. Залишив Його одного в п'тьмі. Віддав Його в руки сатани. Але Христос переміг сатану, Він переміг гріх. Тому Бог називає мене «праведним».

Про щастя

- Найкращий спосіб домогтися щастя для себе — це шукати його для інших.
- Якщо на небесах не можна сміятися, то я туди не хочу.
- Ти можеш дозволити собі всяку радість у світі, якщо вона не гріховна, цього не забороняє тобі Твій Бог, навіть бажає цього. Велелюбному Богу приємно, коли ти від глибини душі радієш або смієшся.

Мартін Лютер роголошує, що церква і духовенство не є посередниками між людиною і Богом, а тільки Христос, Син Божий є істинним посередником

3. Контрреформація

Відомо, що будь-яка дія викликає протидію. Реформація викликала відповідну реакційну політику з боку католицької церкви, яка отримала назву «Контрреформація».

Контрреформація або реформування католицизму — це рух, спрямований на оновлення католицької церкви, виник як реакція на поширення протестантизму. Контрреформація тривала приблизно з 1560 року до кінця Тридцятилітньої війни.

У результаті католицькими залишилися Італія, Іспанія, південь Німеччини, частина Швейцарії та Ірландія. В кінці XVI століття католицизм переміг на півдні Нідерландів (сучасної Бельгії) і в Речі Посполитій. Франція виявилася державою, де державною релігією був католицизм, однак протестанти довгий час користувалися правом вільного віросповідання.

Контрреформація мала як зовнішню, так і внутрішню сторони. Якщо зовні це проявлялося в насильницькому придушенні реформаторського руху шляхом переслідування протестантів, поширення інквізиції і створення Індeksu заборонених книг, то внутрішньо це були процеси, які можна назвати реформацією в самій католицькій Церкві.

У 1536 році папа Павло III створив спеціальну комісію, до складу якої запросив членів товариства «Каплиця Божественної любові», які склали звіт, що в багатьох зловживаннях в католицькій церкві були винні папи і кардинали, що ставили меркантильні інтереси вище від духовних.

У 1545 році з ініціативи Павла III був скликаний Тридентський собор, який повинен був дати відповідь на багато важливих духовних питань сучасності. На соборі, який тривав протягом понтифікату кількох пап, були прийняті не тільки рішення з догматичних питань, але і сформульовані декрети у зв'язку з церковним зловживаннями. Крім цього, були засновані чернечі ордени нового типу — театинці, капуцини, урсулини і єзуїти. Останні зайнялися активною пропагандою католицизму як у протестантських країнах, так і на територіях, де до цього взагалі не було християнських місіонерів. При вступі в орден єзуїт давав присягу не тільки генералові, а й Папі Римському. Зокрема, завдяки діяльності єзуїтів вдалося повернути до складу католицької церкви Річ Посполиту.

4. Підсумки Реформації

Вестфальський мир 1648 року остаточно закріпив ті зміни, які сталися на карті Європи в результаті Реформації, в тому числі й існування нових держав. Більше значних релігійних воєн в континентальній Європі не велося. У результаті прихильники лютеранства становили більшість населення в Північній Німеччині, Данії, Скандинавії та Прибалтиці. Реформати ж переважали в

Шотландії та Нідерландах, частково в Швейцарії, хоча послідовники цього віровчення були і в Угорщині, Центральній Німеччині та Франції. В Англії виникла Англіканська церква.

Підсумки реформаційного руху неможливо охарактеризувати однозначно. З одного боку — християнського світу, який об'єднував всі народи Європи під духовним керівництвом Папи Римського, більше не існувало, так само як і не існувало єдиної християнської культури. Єдина церква була замінена безліччю національних церков, які часто знаходилися в залежності від світських правителів, тоді як раніше клірики могли апелювати до Папи Римського як арбітра.

З іншого боку, національні церкви сприяли зростанню національної свідомості народів Європи. При цьому істотно підвищився культурний та освітній рівень жителів Північної Європи, яка до цього була як би околицею християнського світу — необхідність вивчення Біблії приводила до зростання як початкових навчальних закладів (в основному у формі парафіяльних шкіл), так і вищих, що виразилося в створенні університетів для підготовки кадрів національних церков. Для деяких мов спеціально була розроблена писемність, щоб мати можливість видавати на них Біблію.

Проголошення духовної рівності стимулювало розвиток уявлень про політичну рівність громадян. Так, в країнах, де більшість становили реформати, мирянам надавалися великі можливості в управлінні церквою, а громадянам — в управлінні державою.

Головний постулат Реформації — тільки Христос. Не святі, не Діва Марія, не обряди або положення в суспільстві, а тільки Ісус Христос приносить спасіння. Люди спасаються Божою благодаттю за допомогою своєї віри. Поширення у житті народів істини про те, що всі люди є дітьми одного Отця Небесного і викуплені смертю Христа, сприяло визнанню цінності особистості. Ціна життя кожної людини виміряна життям Сина Божого. У країнах, які взяли ідеї Реформації, відзначають високий рівень поваги до особистості. Також поняття прав людини, де кожна людина володіє природженими правами, якими його наділяють не люди і не держава, а Бог, — народилося в протестантській культурі.

Реформація призвела до глибоких змін у суспільстві: християни брали активну участь у його житті та відстоювали честь Бога в суспільному житті. Їх особисте освячення позитивно вплинуло на мораль їхніх країн. Богослов'я Реформації вказує людям на Христа та допомагає виконувати їм громадський обов'язок: жити відповідально перед Богом та людьми.

В економічному плані Реформація сприяла зміні старих феодальних економічних відносин на нові капіталістичні. Прагнення до економії, до розвитку промисловості, до відмови від дорогих розваг (так само як і дорогих богослужінь) сприяло накопиченню капіталу, який вкладався в торгівлю і

виробництво. У результаті протестантські держави почали випереджати в економічному розвитку католицькі та православні. Навіть сама протестантська етика, заснована на біблійних принципах, сприяла розвитку економіки та соціально-економічних відносин між людьми в європейських країнах (Таблиця 1).

Таблиця 1. Порівняльна характеристика релігійного та соціально-економічного становища, освіти та державності до і після Реформації.

До Реформації	Після Реформації
<i>Релігійне становище</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Божим покликом вважається лише служіння священства та монахів; • падіння авторитету папської влади внаслідок численних зловживань; • продаж індульгенцій (прощення гріхів за гроші); • переслідування та репресії вільнодумців (страта Яна Гуса у 1417 році). 	<ul style="list-style-type: none"> • Виникнення протестантських церков, де проповідувалися біблійні стандарти: • лише Христос є головою Церкви; • Біблія — головний авторитет; • лише вірою в Ісуса Христа людина може отримати спасіння.
<i>Економічне становище</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Основа економіки — сільське господарство; • експлуатація духовенством та дворянством селян; • відсутність ціннісного ставлення і мотивації до чесної праці; • пригнічення підприємницької діяльності величезними податками на користь дворянства. 	<ul style="list-style-type: none"> • Новий погляд на повсякденну діяльність, як на покликання від Бога («Бог доїть корів через трудове покликання доярок» (Мартін Лютер)); • успіх — нагорода за чесну працю; • виникнення протестантської трудової етики, що стала фундаментом добробуту багатьох західних країн.
<i>Освіта та наука</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Низький рівень грамотності серед населення; • схоластика — домінуючий науковий метод; • відірваність науки від реального життя. 	<ul style="list-style-type: none"> • Підвищення рівня грамотності населення через реформування школи; • відмова від схоластики в університетах; • розвиток експериментальної науки.
<i>Держава і мова</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Латина — головна мова науки та літератури; • відсутність стандартних національних мов та націй в сучасному розумінні. 	<ul style="list-style-type: none"> • Створення літературних норм сучасних європейських мов; • початок формування націй в сучасному розумінні.

5. Вплив Реформації на Україну

Реформація як церковно-релігійна і політично-соціальна течія з Західної Європи поширювалася на різні народи, в тому числі й на українські землі, сприяючи пробудженню національної свідомості і розвитку культури, виникненню протестантських церков.

Реформація була спрямована однаково як проти догм і устрою, так і проти економічного і політичного становища Католицької церкви (секуляризація церковних земель тощо). На відміну від понаднаціонального характеру католицької церкви, що вживала у богослужбі латинську мову, діячі Реформації вводили живі мови у церкві, а тим самим і в літературу багатьох народів, зміцнюючи їхню національну свідомість і культурний розвиток.

В Україну Реформація проникла спочатку в незначній мірі у 16 ст. з Чехії, через студентів з України, на яких впливали наука Яна Гуса і гуситські війни, а також через гуситських емігрантів у Польщі й Литві, де в XVI ст. реформаційні течії дуже поширилися серед магнатів і шляхти.

Чимала кількість магнатів і шляхти: Радзівіли, Воловичі, Кишки, Любинецькі, Морштини, Фірлеї, Сапіги, Гойські, Ходкевичі, Сенюти, Холоневські, Чапличі, Войнаровські, Немиричі та ін. — були захоплені ідеями Реформації.

Реформаційні рухи особливо сильно почали проникати на Україну після Люблінської унії 1569 р., проте вони не охопили всіх українських земель і всіх прошарків населення. Однак, поруч з іншими чинниками, Реформація певною мірою активізувала православну шляхту, міщанство, козацтво й духовенство, для яких загрожена католицьким наступом, особливо після Берестейської унії 1596 р., «руська» віра набрала ознак національної ідентичності. Провідник православної опозиції до унії, князь Василь-Костянтин Острозький, схилився до зближення з протестантами, що позначилося кількома спільними нарадами у 1595, 1596 та особливо у Вільні у 1599 році.

Лютеранська, кальвіністська, анабаптистська церкви у Західній Європі виникали починаючи з XVI ст. в межах єдиного європейського простору. Пізніші хвилі Реформації призвели до появи баптистської, євангелістської, методистської, адвентистської церков, а також до церков п'ятдесятників та харизматів. Перші протестантські церкви виникали на українських землях ще в Речі Посполитій. Разом з православними протестанти тоді протистояли наступу католицизму.

У освітній ділянці визначилася низка реформаційних шкіл, що іноді перевищували своїм рівнем католицькі, і в них охоче вчилася українсько-білоруська молодь (наприклад, соцініянські й аріанські школи на Волині).

Реформація посилила традиційну рису української церкви — її соборноправність, що особливо виявилось у діяльності церковних

братств (XVI-XVII ст.). Братчики практикували читання Святого Письма не тільки на сходах, але і вдома, стежили за поведінкою своїх членів, мали нагляд над церковними справами, контролювали діяльність священиків і єпископів аж до виступів проти декого з них, як «ворога істини» (Статут Львівського Братства, 1588 р.). Єпископи не погоджувалися з такими широкими повноваженнями світського елемента, і їхній перехід на унію з Римом був у деякій мірі спричинений реформаційними впливами у православних громадах.

У царині соціально-політичній Реформація в Україні позначилася також зростанням національної свідомості й політичної активності козаччини, яка, переймаючи у першій половині XVII ст. провід українсько-національного життя, ставила щораз більший опір польському пануванню в Україні й активно підтримувала православну церкву проти наступу католицизму. Шукаючи союзників проти Польщі, козаччина у своїй зовнішній політиці почала орієнтуватися також на допомогу протестантських держав (Швеція, Трансільванія, Бранденбург).

Але вплив і успіхи Реформації в Україні не були тривалими. Пов'язана з прогресивними релігійними течіями, Реформація в Україні опинилася між двох протилежних сил — католицькою Польщею й православними Україною та Московією, ворожих між собою, але й ворожих до протестантизму. Успішна боротьба католицької церкви (особливо ордену єзуїтів) і польського уряду проти протестантизму й негативне ставлення православної церкви до «люторів», позбавили Реформацію певної соціальної бази.

Полемічна релігійна література, що була написана церковнослов'янською мовою, проникала і в Московію. Втім, там її вважали «литовської ересью» і спалювали на вогнищах. Головна відмінність тодішньої і сучасної України, тодішньої та теперішньої Росії — у внутрішній демократичності, вмінні визнавати іншу точку зору і вести дискусії.

Треба визнати, що у російському православ'ї також існували різні підходи, але вони завжди закінчувались знищенням або еміграцією тих, хто не погоджувався з панівною доктриною. Характерно, що православні «протестанти» втікали також до України. Саме тому на українському Поліссі та в Північній Буковині виникли цілі села російських старовірів, що й до сьогодні зберігають свою унікальну церкву та звичаї.

Якщо не було б Реформації, або вплив Реформації на формування української нації, культури та державності

1. Якщо би не було Реформації, тоді не було б ні Острозької, ні Києво-Могилянської Академії. Їх створення було реакцією українських православних еліт на успіхи як протестантів так і пізніше — єзуїтів (ці зі свого боку також реагували на виклик протестантської Реформації) в завоюванні молодого покоління української шляхти через освітні проекти.
2. Якщо би не було Реформації, скоріше за все, не появилось би в 1561 році Пересопницьке Євангеліє — перший твір сучасною українською мовою.
3. Якщо би не було Реформації, не було би Берестейської унії 1596 року, яка стала реакцією частини православної ієрархії і католиків на успіхи «лютерської ересі» серед українців та білорусів. Саме греко-католицизм став згодом найбільш проукраїнським віровизнанням, серцем української національної ідеї.
4. Якщо би не було Реформації, не було би козацького підйому часів Петра Сагайдачного і Богдана Хмельницького, адже це була (перед усім) реакція на Берестейську унію та окатоличення православних українських земель.

І взагалі, щоб зрозуміти сучасні події, необхідно використовувати причинно-наслідковий зв'язок, адже в історії (як і в нашому особистому житті) не буває випадковості, лише закономірності. Саме з Реформації, розпочатої Мартіном Лютером 31 жовтня 1517 року, бере свій початок новий час, в якому і зараз ми живемо. Німецький мислитель Гегель назвав Реформацію сенсом історії Нового часу.

Відомий український історик, громадський та політичний діяч Михайло Грушевський високо оцінив значення Європейської Реформації для України: «Український корабель плив повними вітрилами під вітром Реформації і спустив вітрила, коли цей вітер опав». На його думку, саме вона (а точніше — відносини наших предків до неї) визначили долю України, рівно як і кожного іншого народу Європи.

Як пов'язана європейська Реформація з розбудовою громадянського суспільства в Україні сьогодні? На прикладі життя Мартіна Лютера та основних тез Реформації можна сформувати активну мотивовану позицію, аби брати активну участь у процесах становлення громадянського суспільства в Україні.

Соціальні, політичні, культурні та економічні феномени, народжені Реформацією, залишаються найбільшим досягненням людства за всю історію. Західна цивілізація має витоки з духовних ідеалів Реформації, до них мають прагнути й українці.

Використання досвіду впливу Реформації на становлення державності у Німеччині й інших країнах Європейського союзу є більш ніж актуальним для України сьогодні.

Отже, Реформація вплинула на всі сфери суспільного життя, і наслідки Реформації ми можемо відчуті сьогодні. Можна сміливо стверджувати, що цивілізації, яка зараз існує, могло б і не бути, якщо б реформаційний рух в Європі не розпочався або зазнав поразки. Сподіваємося, що історія успіху Реформації надихатиме молодих громадян України кинути виклик забобонам та несправедливості, привести свою країну до миру та процвітання.

Асоціація вчених-християн